

nemmän osan tuloistaan kuin huonosti toimeentulevat. Juuri tästä syystä pienituloisten veroale lisää kotimaista kulutusta paremmin kuin suurituloisten verohelpotukset.

Suomessa ei ole nyt tarpeen tukea säästämistä – ei ainakaan suurituloisten veronkevennyksillä. Korollinen ulkomainen nettovelkamme saatiin keväällä kokonaan maksettua ja ulkomainen nettosaatava paisuu tänäkin vuonna kymmenkunta miljardia euroa. Työllisyyden parantamiseksi tarvittaisiin enemmän kotimaista kysyntää, jota juuri pieni- ja keskituloisten veronkevennykset oivasti lisäisivät.

Kun progressiivista verotusta kevennetään, supistuvat verotulot. Ne voidaan korvata kiristä-

mällä muuta verotusta. Tällaisesta veropolitiikasta hyötyvät suurituloiset ja kärsivät pienituloiset. Eniten menettävät ne huono-osaiset, joiden ei vähäisten tulojen takia tarvitse lainkaan maksaa valtiolle tuloveroa.

Verotulojen väheneminen voidaan toki hoitaa julkisia menoja leikkaamalla. Ainahan kannattaa tehostaa hallintoa ja muuta julkista sektoria. Meillä on kuitenkin niin tehokas julkinen talous, ettei sen hallintomenoista voida enää säästää suuria summia.

Kunnallistaloutta heikosti tuntevat kuvittelevat kuntia yhdistämällä saatavan jättsäästöjä. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, ettei kuntien tehokkuus aina parane asukasluvun mukana. Jotkut pienet kunnat osaavat

hoitaa asiansa erittäin hyvin.

Progressiivisen verotuksen huomattava keventäminen tarkoittaa tavallisesti julkisten hyvinvointimenojen leikkaamista ennemmin tai myöhemmin. Kun suurituloisten veroale ei rahoitakaan itseään eikä muuta verotusta kiristetä eikä byrokratiamennoista löydetä merkittäviä säästöjä, on pakko leikata hyvinvointimenoja.

Progressiivinen verotus voidaan toki lopettaa, mutta silloin toimeentuloerot varmasti lisääntyvät ja hyvinvointivaltion rahoitusperusta murenee. Miksihän joidenkin hyvinvointivaltiomme verovaroin kouluttamien hyvätuloisten on niin vaikea tätä tunnustaa?

Niukkuuden tuotantoa

RAIJA JULKUNEN

Meillä on kai niukkuutta kulu-tushyödykkeistä ja rahasta. Miksi muuten talouskasvu olisi niin tärkeä? Niukkuutta on myös työpaikoista, ja kirjoitan parhailaan kirjaa ajan puutteesta. Olen myös yrittänyt miettiä niitä mekanismeja, jotka talouskasvusta huolimatta tuottavat julkisten resurssien niukkuutta. Mutta että kunnioituksenkin niukkuus!

Kunnioitus (arvostus, arvonto, tunnustus) tuntuu kovin konservatiiviselta kysymykseltä. Miksi Richard Sennett ei kysy käytettävissä olevien dollarien, asuntoneliöiden ja eliniän eroja? Sennettistä sanotaan, että hän on tärkeimpiä tämän ajan vasemmistolaisia sosiologeja, ja tämä

hänen tuore kirjansa on outo sekoitus radikaalia ja konservatiivista ajattelua. Sennett kertoo suunnitelleensa kirjaa *welfare*'sta, siis hyvinvointivaltion amerikkalaisesta versiosta, ja 1990-luvun sosiaalireformista. Häntä on askarruttanut sosiaalihuollon asiakkaita kohtaava kunnioituksen puute, welfare kun Yhdysvalloissa käsitetään pahimmaksi mahdolliseksi alennustilaksi. 1990-luvun sosiaalihuoltouudistuksen tavoitteena oli asiakkaiden pelastaminen alentavalta sosiaaliriippuvuudelta velvoittamalla heidät, lähinnä siis yksinäiset äidit työhön. Sennett kuitenkin syyttää sosiaalihuoltouudistuksen taustalla olevaa ajattelua naiivik-

Barbara Ehrenreich
Nälkäpalkalla
Helsinki: WSOY, 2003

Richard Sennett
Respect in a World of
Inequality
New York & London:
W. W. Norton & Company, 2003

si sosiologiaksi ja huonoksi psykologiaksi. Hänen mielestään sosiaalireformi vain kärjistää kunnioituksen puutetta.

Sen, joka ei usko tätä, kannattaa lukea Barbara Ehrenreichin Nälkäpalkalla. Ehrenreich on

FT, toimittaja ja kirjoittaja, jonka aikaisempia kirjoja tunnetaan myös Suomessa. Myös Ehrenreichin lähtökohtana on ollut Yhdysvaltojen sosiaalihuoltouudistus¹. Hän lähti itse ottamaan selvää, millaisia työmahdollisuuksia neljälle miljoonalle yksinhuoltajaäidille on tarjolla ja voisiko hän näiden palkoilla elää ei-alentavaa elämää. Hyväkuntoisena Ehrenreich selvisi työstä halparuokapaikan tarjoilijana, halpatavaratalon myyjänä, rikkaiden kotien siivoojana ja Alzheimer-potilaiden hoitajana. Mutta palkoilla hän ei selvinnyt. Meille kaikille on opetettu, että kova työ palkitaan. Mutta kuten Ehrenreich sanoo, kukaan ei ole opettanut, että tekemällä työtä kovemmin kuin koskaan on kuvitellut tekevänsä, vajoaakin syvemmälle köyhyyteen ja velkoihin.

Ehrenreichin kirjaa parempaa sosiaalipolitiikan oppituntia en ole saanut aikoihin. Kirja osoittaa, mitkä asiat ovat sosiaaliturvaetuuksien eurojakin tärkeämpiä: terveydenhuolto ja asuminen. Hampaista on tullut Yhdysvalloissa uusi luokka-aseman ja työnantajan tarjoaman sairauksivakuutuksen laadun osoitin. Nälkäpalkkoilla oli vaikea asua muuten kuin asuntovaunuissa tai vuorokausitaksalla laskuttavissa iljettävissä motelleissa, siis paikoissa, joista puuttuivat jääkaapit, hellat ja uunit ja joissa saa olla tosi sitkeä, ettei sorru syömään helposti saatavilla ole-

vaa roskaruokaa. Palkasta oli mahdoton säästää sen verran, että olisi voinut maksaa asunnon välityspalkkioita, vuokratakuita ja ennakkovuokria.

Markkinavoimat olivat kyllä tarrtuneet asuntojen hintoihin, mutta ne eivät tarrtuneet matalapalkkoihin, vaikka näissä töissä oli pulaa työvoimasta. Huolimatta matalien palkkojen kasvusta 1990-luvun lopulla, alimpien desiilien palkat eivät olleet saavuttaneet vuoden 1973 tasoa, siis sen ajankohdan tasoa, jolloin eriarvoisuus Yhdysvalloissa alkoi räjähdysmäisesti kasvaa. Kirja pisti myös ajattelemaan köyhyyden periytymistä ja siitä seuraavaa epävirallisen avun puutetta. Ehrenreichin kuvaamat ihmiset olivat itsensä ja olemattoman palkkansa varassa.

Kunnioitusta? Itsearvostusta löytyi näissäkin töissä, joissa toimivia amerikkalaisilla on tapana pitää rosakasakkina. Ehrenreichin mukaan matalapalkkaiset ovat kuitenkin amerikkalaisen yhteiskunnan hyväntekijöitä, joiden olemassaolosta rikkaiden mukavuus on monin tavoin kiinni. Minua rupesi nolottamaan oma kohkaamiseni keskiluokan aikapulasta, kun ajattelin niitä, jotka selvitäkseen hengissä tekevät kahdeksan tunnin tehdastyöpäivän päälle kuusi tuntia markettissa tai jotka joutuvat käyttämään vaippaa, koska työnantajan maksamalla ajalla ei voi käydä vessassa.

* * *

Myös Sennettin lähtökohtana on welfare, sen asiakkailta puuttuva kunnioitus ja hallituksen perverssi yritys palauttaa kunnia julkista vastuuta kaventamalla. Uudistettua sosiaalihuoltoa Sennett muuten luonnehtii litteäksi ja lyhyeksi. Litteä viittaa desent-

ralisointiin eli komentoketjujen lyhentämiseen ja lyhyt julkisten sitoumuksien keston rajoittamiseen. Sennett ei kiellä, etteikö joissakin osavaltioissa sosiaalihuollon asiakkaita olisi pyritty auttamaan eteenpäin huonolautuisista umpikujatyöpaikoista. Mutta parhaimmillaankin edessä on se työelämä, jonka kritiikille Sennett omisti edellisen kirjansa (suom. Työn uusi järjestys, 2002). Sennettin kirjasta kasvaa sosiaalihuollon ylittävä analyysi siitä, miksi arvonantoa tuntuu riittävän vain harvoille huipuille.

Sennett sanoo, että yhtä paljon kuin hän rakastaa muiden muistojen lukemista hän inhoaa omiensa kirjoittamista. Tämän kirjan hän kuitenkin kutoo oman tarinansa ja henkilökohtaisten anekdoottien ympärille. Sennett oli alun perin lahjakas sellisti, joka lahjakkuudellaan jätti taakseen sen sosiaalihuoltoympäristön, jossa hän kasvoi äitinsä kanssa; äitikin jätti, kun hänestä tuli maineikas sosiaalityöntekijä. Sennett kertoo, että hän ei ole lakannut kunnioittamasta taakseen jättämiään ihmisiä, mutta silti hänen omanarvontuntonsa nojaa juuri tälle taakse jättämiselle. Yhtä hivelevää kuin muiden jättäminen taakseen voi olla yksilön osakseen saamalle arvonannolle, yhtä tuhoisaa se voi olla sosiaalisille siteille, erityisesti vanhempien ja lasten suhteille. Niin tässä kuin edellisessä kirjassa Sennettiä askarruttavat lojaalisuutta ja pitkäaikaisia sitoumuksia hajottavat voimat.

Mutta Sennettin vasen käsi ei kestänyt soittamista. Tässä vaiheessa hän tuli napatuksi David Riesmanin ja Erik Eriksonin opilaaksi Harvardiin. Hänestä on tullut yksi persoonallisimpia, voisi sanoa eksklusiivisia sosiologeja, joka sosiologian ohella

¹ *Lukemissani yhdysvaltalaisissa teksteissä käytetään käsitettä social reform. Kirjan suomentaja puhuu sosiaaliturvauudistuksesta ja toimeentulotuesta. Koska social security USA:ssa viittaa lähinnä julkiseen eläkejärjestelmään ja toimeentulotuki on kovin suomalainen käsite, katson parhaaksi puhua sosiaalihuollosta.*

ammentaa filosofiasta, historia-
sta ja musiikista. Tässä kirjassa
esimerkkinä epäsymmetrisestä
(unequal) mutta kunnioittavasta
suhteesta on Dietrich Fischer-
Dieskaun ja hänen säestäjänsä
suhde. Ja korvissani soi *Mein Va-
ter, Mein Vater* Schubertin Der
Erlkönigistä 45 vuoden takaa.
Nuo otteet näet kuuluivat siihen
repertoaariin, jolla musiikin-
opettajamme, sivistynyt ja sydä-
mellinen kartanonrouva, ohjasi
työläiskotien lapsia meille tunte-
mattomaan maailmaan.

Modernissa maailmassa kun-
nioitusta saadaan kolmesta syys-
tä, sanoo Sennett. Ensimmäinen
on lahjakkuus ja taipumukset ai-
na virtuositeettiin saakka, omien
mahdollisuuksien käyttäminen
ja kykyjen kehittäminen. Toinen
on riippumattomuus ja itsestään
huolehtiminen, se ettei ole toi-
sille taakaksi. Kolmas on *giving
back* eli jokin yhteisön arvosta-
ma panos. Eräässä mielessä nä-
mä modernit arvonnannon läh-
teet ovat demokraattisia. Ne ei-
vät rajoitu perittyihin asemiin,
vaan meitä kehoitetaan tekemään
jotain itsestämme omilla ansioil-
lamme. Silti ja samalla ne kaikki
toimivat eriarvoisuuden ja meri-
tokratian lähteinä. Kaikki eivät
ole samalla viivalla tekemään it-
sestään virtuoosia tai menesty-
jiä. Sennett siis ottaa vakavasti
yksilöiden erot lahjakkuudessa ja
potentiaaleissa, mutta kysymys
onkin siitä, mitä yhteiskunta tee-
kee niille. Moderni maailma,
jossa mahdollisuudet ovat avoi-
met mutta vain harvat voivat
päästä huipulle, on haavoittavien
vertailujen tyyssija. Samalla kun
jotkut jäävät vaille minimiä eli
työtä, jolla voisi elättää itsensä
kunniallisesti, erinomaisuuden
ja huippujen palkitseminen saa
uusia muotoja, kykyjen ja po-
tentiaalien kaivaminen esiin, tes-
taus ja seulonta valuvat yhä ai-

kaisemmaksi elämänkaareissa ja
tekevät lapsuudestakin eriarvoi-
suuden näyttämön.

Sennettin mukaan moderni
on tuottanut kaksi perusarvoa,
ihmisarvon ja työn arvon. Ih-
misarvon tunnustaminen ruok-
kii tasa-arvoa. Työn arvo sen si-
jaan perustuu vertailuun ja
ruokkii näin eriarvoisuutta.
Niinpä nykyinen työn ideolo-
gian voimistuminen kasvattaa
eriarvoisuutta. Sennett hakee
ratkaisua kyvykkyyden kahden-
laisesta käytöstä tai ilmenemis-
muodosta. Toinen on keskinäis-
ten vertailujen ulkopuolelle aset-
tuva taito (*craft*), toinen on aset-
tuminen toisia paremmaksi
(*mastery over others*). Näkee, mi-
tä Sennett pitäisi ihanteena,
mutta samalla hän tunnistaa ver-
tailujen ja eriarvoisuuden viette-
levyyden ja niiden valjastamisen
välineeksi modernin kapitalis-
min dynamiikalle.

Sennett piirittää ja pyörittää eri-
arvoisuutta ja arvonnantoa mo-
nelta puolelta, sekä filosofian et-
tä sosiologian avulla. Kirja käsit-
telee sosiologian ytimiä, so-
siaalista vaihtoa, vastavuoroi-
suutta ja armeliaisuuden kohte-
na olemisen nöyryyttävyttä, si-
tä kun ei löydy yhteisön kun-
nioittamaa tapaa maksaa vel-
kaansa ja antaa sille panostaan.
Sosiaalihuollon asiakkaille räätä-
löidyt vastikkeet tai työvelvolli-
suudet eivät sitä ole. Hän käsit-
telee myös lahjaa ja hyvinvointi-
valtiota modernina lahjana,
myötätuntoa ja sen kulumista
"holokaustin" pelkän mittakaa-
van edessä.

Yksi keskeisistä tarkasteluista
kohdistuu liberaalin kaanonin
uskomukseen riippuvuuden ja
tarvitsevuuden (*dependence*) alen-
tavuudesta. Hän jäljittää ajatuk-

sen Lockeen ja Kantiin, aikui-
suuden konseptioon ja huo-
mauttaa liberaalifilosofian sisäl-
tämästä jyrkästä yksityisen ja jul-
kisen erottelusta. Yksityiselämän
suhteisiin riippuvuus kuuluu;
toistensa tarvitseminen sitoo ih-
misiä yhteen. Julkisella elämän-
alueella riippuvuus tai tarvitse-
minen on häpeää tuottava stig-
ma, vaikka olemme julkisessakin
täysin riippuvia toisistamme.
Sennett sivuaakin niin tässä kuin
edellisessä kirjassaan tarvitse-
miseen ja tappioihin liittyvää hä-
peää, sitä putoamisen pelkoa,
jonka tällainen kulttuuri synnyt-
tää.

Mutta pelkokin käännetään
kapitalismin dynamiikaksi ja
Sennett siteeraa Intelin toimi-
tusjohtajaa: "Kilpailun pelko,
vararikon pelko, väärässä olemi-
sen pelko, häviämisen pelko voi-
vat kaikki olla voimakkaita mo-
tivaation lähteitä. Miten voim-
me jalostaa häviämisen pelkoa
työntekijöissämme? Pystymme
siihen vain jos tunnemme sitä
myös itse."

Sennett siis piirittää eriarvoi-
suutta monilta tahoilta. Mutta
löytääkö hän ulospääsyjä? Niitä
ei löydy kahden vasemmistolai-
sen sukupolven ajattelusta, sillä
sen enempää pelkkä hyväntah-
toisuus kuin institutionaalinen
tasauskaan eivät takaa toisten
kunnioittavaa kohtelua. Yksi rat-
kaisu on psykologinen auton-
omia. Tällä hän tarkoittaa hyväk-
symistä toisissa sellaisen(kin),
mitä ei voi ymmärtää. Sennett
sanoo myös, että arvostava suh-
tautuminen on performoitava,
on löydettävä oikeat sanat, eleet
ja asennot. Jotenkin jää vaivaa-
maan se ajatus, että parasta, mi-
tä eriarvoisessa maailmassa voi
saavuttaa, ovat nämä perfor-
manssit, se että huippurikas ja
tämän siivooja kohtelisivat toisi-
aan kuin englantilainen lordi ja

tämän hovimestari tai niin kuin Fischer-Dieskau ja tämän säestäjä. Vaikka minua vaivaa tämä lopputulos, en pysty sen enempää kuin Sennettkään kuvittelemaan ulospääsyä eriarvoisuudesta. Ehrenreich pystyy; hänen poliittisuutensa on reipasta ja tunnistettavaa. Hän uskoo, että matlapalkkaisten ammatillinen järjestäytyminen voisi korjata pahimpia räikeyksiä. Mutta hän odottaa enemmän: jonain päivänä he nousevat.

Sennett ei ole pikalukutavaa. Hänen kirjansa, niin myös tämä esiteltävä, ovat niin täysiä ja tiheitä, että kaikki yritykset esitellä niitä tekevät niille vääräryytä. Sennett on sivistynyt ja älykästä tavalla, joka tässä haavoittavien vertailujen maailmassa (!) saa lukijan, ainakin minut, tuntemaan itsensä kovin mität-

tömäksi. Silti tässä kirjassa on jotain vieraannuttavaa, jonka käsitäisin syvältä kumpuavana amerikkalaisuutena. Kielikin on kulttuurista, sanojen equal ja tasavertainen, unequal ja eriarvoinen, equality ja tasa-arvo denotaatiot ovat ehkä suunnilleen samat mutta konnotaatiot eivät. Myös sosiaalipolitiikan instituutioissa ja eetoksessa on edelleen suuria eroja. Kuulostaa jotenkin kiusalliselta, kun Sennett päättää kirjansa määrittelemällä ongelman ytimeksi sen, miten vahvat (the strong) voivat osoittaa kunnioitusta, *practice respect*, niitä kohtaan, joiden kohtalona on pysyä heikkoina (weak). Vaikka en kiellä kunnioittavan kohtelun merkitystä, päinvastoin, olin kuitenkin ”kukatahansasuuden” idealla yrittänyt ylittää noita dikotomisia luokitteluja. Ehkä

Sennett on rehellisempi?

Minua kirjassa puhutteli eniten kunnioituksen niukkuuden tuotanto. Miksi moderni kapitalismi, joka tuottaa enemmän vaurautta tai ainakin BKT:ä kuin koskaan, tuottaa samalla niukkuutta? Tiedämme, että talouskasvu ja se politiikka, jota tarvitaan kasvun tuottamiseksi, eivät poista rahan, työpaikkojen, julkisten resurssien, ajan, kunnioituksen tai lojaalisuuden niukkuutta – eivätkä ne voisi-kaan, sillä ilman niukkuutta ei olisi kapitalismin dynamiikkaa. Mutta tiedämme myös, että kasvun pysähtyminen tuottaa vielä enemmän niukkuutta. Meillä ei ole uskottavaa skenaariota runsauden tuottamiselle. Ainoa, mitä niukkuuden tuottaminen ei näytä koskevan, ovat yhteiskunnalliset ongelmat.

Uuden talouden nousu ja uho

PASI PYÖRIÄ

Tieto & Talous on Sitran rahoittaman uutta taloutta koskevan hankkeen loppuraportti. Useiden artikkeleiden ohella hankkeen tiimoilta on myös julkaistu Uuden talouden loppu? -niminen väliraportti, joka syksyllä 2001 ilmestyessään onnistui varsin hyvin tasapainoilemaan teknologiauskon ja synkkenevien talousnäkymien välimaastossa. Tuolloin ETLA:n tutkijoista koostuva kirjoittajajoukko muun muassa totesi, että uuden talouden kehitys on vasta aluillaan eikä pörssikuplan puhkeaminen ole tehnyt tyhjäksi käynnissä olevaa tietotekniikan, globalisaation ja uusien organisaa-

tiomuotojen vallankumousta. Vuotta myöhemmin julkaistu Tieto & Talous -teos jatkaa samoilla linjoilla.

Kirjoittajien perusviesti on yksinkertainen: uuden talouden kestävin sisältö on tieto- ja viestintäteknologian (ICT) kehitys, maailmantalouden syvenevä globalisoituminen sekä verkostoiksi organisoituvat yritys- ja toimialarakenteet. Tässä suhteessa käsillä olevan yhteiskunnallisen muutosprosessin perusta ei ole horjunut, vaikka vuosituhaten taitteessa huippunsa saavuttanut ”tekoentusiasmi” on viilennyt. Muutoksen kova ydin on tietoteknologian vallankumous, jota

Heli Koski & Petri Rouvinen & Pekka Ylä-Anttila
Tieto & Talous
Mitä ”uudesta taloudesta” jäi
Edita 2002
123 s.

voi verrata höyry- ja sähkövoiman käyttöönoton synnyttämiin vaikutuksiin. Kuten aikaisempien teknologisten murrosten tapauksessa uuden tieto- ja viestintäteknologian soveltaminen lähes kaikilla elämänalueilla etenee vääjäämättä, ja hitaasti mut-